

Законність або справедливість?

Леся Юрчишин

Щоб розглянути поняття "верховенства права" в цьому занятті учням пропонується опрацювати приклади законів і практики німецької та радянської тоталітарних держав на теренах України та вплив цих законів на долі конкретних людей. Проводяться паралелі з сучасністю, сучасною концепцією прав людини, зачіпаються питання опору несправедливим законам.

Мета:

сформувані розуміння відмінності верховенства права від верховенства закону, усвідомлення важливості закріплення та забезпечення прав людини в законах та діях держави; визначати, яким чином нацистська окупаційна політика впливала на повсякденне життя киян; завдяки використанню різних видів джерел розвивати навички аналітичного та критичного мислення, сприяти розвитку емоційного інтелекту учнів.

Очікувані результати:

після цього заняття учні зможуть:

- визначати зміни у повсякденному житті киян у роки окупації;
- називати особливі закони воєнного часу;
- висловлювати власну думку щодо законності та справедливості видання/дотримання певних нормативно-правових документів;
- розуміти й оцінювати різні види джерел, покращити навички роботи з писемними та фотоджерелами;
- підвищити рівень розвитку емоційного інтелекту.

Тривалість: 45-90 хвилин.

Формат: практичне заняття.

Необхідні матеріали:

роздруковані уривки з текстом, проектор та/або роздруковані фотографії, комп'ютер із виходом до мережі інтернет.

План заходу

Крок 1. Робота з юридичними поняттями. Обговорення

Обговоріть з учнями наступні запитання. Запишіть або попросіть когось з учнів записати перелік прав людини, які озвучують учні, на дошці. Каталог Загальної декларації прав людини наведено у додатку 1.

Коротке пояснення для учнів: Події Другої світової війни спонукали світову спільноту до вироблення та прийняття у 1948 р. Загальної декларації прав людини і відповідно офіційного затвердження нормами міжнародного права поняття "права людини". На сьогоднішньому уроці ми говоритимемо про події Другої світової війни у Києві, але вживатимемо для зручності

сучасне визначення поняття "права людини".

Запитання для обговорення:

- Що означає поняття "права людини"? Які права людини ви знаєте?
- Хто створює і приймає закони? Як ви вважаєте, яка основна мета ухвалення законів?
- Чи завжди закон захищає людину/є на сторожі прав людини ?
- Чи впливає війна на закон? Яким чином?
- Чи можна обмежувати права людини під час війни? Які саме права людини можуть бути обмежені у процесі збройного конфлікту?
- Які права людини не можуть бути обмежені у жодному разі, навіть під час збройного конфлікту?
- Чи важливо усім громадянам дотримуватись законів? Чому? Поясніть свою думку.
- Якщо закон, створений владою, порушує права людини, чи дає нам це право його не виконувати?

Крок 2. Робота з візуальними матеріалами

Дайте завдання учням для роботи в групах / парах. Оберіть варіант, який вважаєте найкращим.

Варіант 1. Знайдіть на віртуальній виставці матеріали, які свідчили про появу законів / розпоряджень нової німецької влади у Києві.

Варіант 2. Ознайомтесь із німецькими плакатами, афішами та оголошеннями з віртуальної виставки. Виберіть і зачитайте закони/розпорядження нової нацистської влади (додаток 2).

Обговоріть з учнями, які права людини (в сучасному розумінні) могли порушуватись такими законами?

Під час обговорення скористайтесь записаним на дошці під час Кроку 1 переліком прав людини. За потреби зверніться до Каталогу Загальної декларації прав людини, наведеного у додатку 1.

Крок 3. Робота з уривком із книжки Анатолія Кузнецова "Бабин Яр"

Для роботи скористайтеся додатком 3. Попросіть учнів прочитати текст у парах або самостійно та обговоріть наступні запитання.

Запитання для обговорення:

- Що вас найбільше здивувало у воєнних законах того часу?
- Про що свідчить така увага окупаційної адміністрації до здавання валянок, продуктів харчування?
- Чи можливо було вижити у воєнний час, не порушуючи закон? Поясніть свою думку.
- Чи можна вважати маленького Анатолія правопорушником? Чому?
- Чи можна вважати такі закони справедливими щодо цивільного населення? Відповідь обґрунтуйте.

Крок 4. Робота з візуальними джерелами (Варіативний)

Для роботи скористайтеся додатком 4 (про неформальне вшанування пам'яті за радянських часів). Учням потрібно роздати фото без підпису!

В процесі або наприкінці обговорення (коли доречно) надайте додаткову інформацію учням: На фото зображено несанкціонований мітинг у Бабиному Яру у вересні 1966 р. У Конституціях СРСР і УРСР було прописано право на свободу мирних зібрань, однак на практиці правоохоронні органи забороняли збори, які йшли врозріз із офіційною ідеологією. Трагедію Бабиного Яру замовчували, тому людей, які брали участь у таких заходах, могли заарештувати та ув'язнити.

Додатково обговоріть, чому люди пішли на несанкціонований державною владою мітинг? Якою могла бути їхня мотивація? (віддати шану пам'яті, засвідчити власну ідентичність через пам'ять, виявити протест проти влади ...)

За потреби можна також опрацювати додаток 5, статтю 39 Конституції України та обговорити, яким чином забезпечується право громадян України збиратися мирно, без зброї? Чи можна сьогодні в Україні вільно проводити заходи зі вшанування пам'яті?

Крок 5. Поняття верховенства права

В юридичних колах є поширеною така думка: «Рішення суду є завжди законним, але не завжди справедливим». Спитайте, як учні розуміють цю фразу? Попросіть їх обґрунтувати відповідь.

Поясніть, що поняття "справедливий закон" для кожного з нас може означати різне, тому є поняття "верховенства права".

У статті 8 Конституції зазначено: "В Україні визнається і діє принцип верховенства права". Згідно з доповіддю Венеційської комісії "Про верховенство права" (2011 р.), можна виокремити такі складові поняття "верховенство права": 1) права людини мають бути захищені; 2) рівність усіх перед законом; 3) наявність справедливого суду; 4) вирішення питань про юридичні права має, як правило, здійснюватися на підставі закону, а не за розсудом; 5) держава повинна дотримуватися своїх зобов'язань у рамках як міжнародного, так і національного права.

Крок 6. Підсумкова рефлексія

Попросіть учнів висловлюватися по черзі ("Мікрофон" або інший метод).

Розпитайте:

- Про що вони дізналися сьогодні на уроці?
- Що найбільше їх вразило?
- Що корисного вони взяли для себе з уроку?
- Чи залишилися у них запитання? Які саме?

Законність або справедливість?

СТАТТЯ 39 КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Стаття 39. Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування. Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

(Джерело: Конституція України)

НЕФОРМАЛЬНЕ ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ ЗА РАДЯНСЬКИХ ЧАСІВ

Посилання:

<http://memory.kby.kiev.ua/main.html#ua:0,collages,40,0,0:node8,-205>

(Джерело: Віртуальна виставка "Бабин Яр: пам'ять на тлі історії")

ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Стислий виклад англомовної версії Загальної декларації прав людини у такому вигляді розроблений Ресурсним центром із прав людини Університету штату Міннесота.

Посилання на файл:

[dodatok-1-katalog-hr.pdf](#)

* Текст файлу знаходиться після додатків.

(Джерело: Ресурсний центр із прав людини Університету штату Міннесота.)

НІМЕЦЬКІ ПЛАКАТИ, АФІШІ ТА ОГОЛОШЕННЯ

Посилання:

<http://memory.kby.kiev.ua/main.html#ua:0,posters,1,0,0:node4,30>

(Джерело: Віртуальна виставка "Бабин Яр: пам'ять на тлі історії")

УРИВОК ІЗ КНИЖКИ АНАТОЛІЯ КУЗНЕЦОВА "БАБИН ЯР"

Посилання на файл:
<dodatok-3-kuznetsov.pdf>

* Текст файлу знаходиться після додатків.

(Джерело: Анатолій Кузнецов, "Бабин Яр")

ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

- Стаття 1.** Право на рівність.
- Стаття 2.** Свобода від дискримінації.
- Стаття 3.** Право на життя, на свободу і на особисту недоторканність.
- Стаття 4.** Свобода від рабства.
- Стаття 5.** Свобода від катувань і поведження, що принижує людську гідність.
- Стаття 6.** Право людини на визнання її правосуб'єктності.
- Стаття 7.** Право на рівність перед законом.
- Стаття 8.** Право на поновлення у правах компетентним судовим органом.
- Стаття 9.** Свобода від безпідставного арешту і вигнання.
- Стаття 10.** Право на справедливе прилюдне слухання справи.
- Стаття 11.** Право особи вважатися невинною, доки винуватість не буде встановлено.
- Стаття 12.** Свобода від втручання в особисте і сімейне життя, від посягання на недоторканність житла, таємницю кореспонденції.
- Стаття 13.** Право вільно залишати і повертатися у країну.
- Стаття 14.** Право шукати притулку від переслідувань в інших країнах.
- Стаття 15.** Право на громадянство й на його зміну.
- Стаття 16.** Право одружуватися і засновувати сім'ю.
- Стаття 17.** Право на володіння майном.
- Стаття 18.** Свобода переконань і релігії.
- Стаття 19.** Свобода думки та інформації.
- Стаття 20.** Право на свободу мирних зборів та асоціацій.
- Стаття 21.** Право брати участь в управлінні і у вільних виборах.
- Стаття 22.** Право на соціальне забезпечення.
- Стаття 23.** Право вільно вибирати роботу і входити до професійних спілок.
- Стаття 24.** Право на відпочинок і дозвілля.
- Стаття 25.** Право на відповідний життєвий рівень.
- Стаття 26.** Право на освіту.
- Стаття 27.** Право на участь у культурному житті громади.
- Стаття 28.** Право на соціальний і міжнародний порядок, за якого права будуть здійснюватись.
- Стаття 29.** Суспільні обов'язки людини важливі для вільного і повноцінного розвитку.
- Стаття 30.** Свобода від втручання держави, групи осіб або окремих осіб у викладені вище права.

Стислий виклад англomовної версії Загальної декларації прав людини у такому вигляді розроблений Ресурсним центром із прав людини Університету штату Міннесота.

УРИВОК ІЗ КНИЖКИ АНАТОЛІЯ КУЗНЕЦОВА «БАБИН ЯР»

СКОЛЬКО РАЗ МЕНЯ НУЖНО РАССТРЕЛЯТЬ?

К четырнадцати годам жизни на этой земле я совершил столько преступлений, что меня следовало расстрелять по меньшей мере вот сколько раз:

1. Не выдал еврея (моего друга Шурку).
2. Укрывал пленного (Василия).
3. Носил валенки.
4. Нарушал комендантский час.
5. Прятал красный флаг.
6. Не полностью вернул взятое в магазине.
7. Не сдал топлива.
8. Не сдал излишков продовольствия.
9. Повесил листовку.
10. Воровал (свеклу, торф, дрова, елки).
11. Работал с колбасником подпольно.
12. Бежал от Германии (в Вышгороде).
13. Вторично бежал (на Приорке).
14. Украл ружье и пользовался им.
15. Имел боеприпасы.
16. Не выполнил приказа о золоте (не донес на Дегтярева).
17. Не явился на регистрацию в 14 лет.
18. Не доносил о подпольщиках.
19. Был антигермански настроен и потворствовал антигерманским настроениям (был приказ о расстреле и за это).
20. Пребывал в запретной зоне сорок дней, и за это одно надо было расстрелять сорок раз.

При этом я не был еще членом партии, комсомольцем, подпольщиком, не был евреем, цыганом, не имел голубей или радиоприемника, не совершал открытых выступлений, не попался в заложники, а был ОБЫКНОВЕННЕЙШИЙ, рядовой, незаметный, маленький человечек в картузе.

Но, если скрупулезно следовать установленным властями правилам, по принципу «совершил – получай», то я уже двадцать раз НЕ ИМЕЛ ПРАВА ЖИТЬ.

Я живу упрямо дальше, а преступления катастрофически множатся, так что я перестал их считать, а просто знаю, что я – страшный, но не пойманный до сих пор преступник.

Я живу почти по недоразумению, только потому, что в спешке и неразберихе правила и законы *властей* не совсем до конца, не идеально выполняются. *Как-то я проскальзываю в оплошно не заштопанные ячейки сетей и ухожу по милости случая, как по той же милости мог бы и попасться. Каждый ходит по ниточке, никто не зависит от своей воли, а зависит от случая, ситуации, от чьего-то настроения, да еще в очень большой степени – от своих быстрых ног.*

А от чего еще? Сегодня одна двуногая сволочь произвольно устанавливает одно правило, завтра приходит другой мерзавец и добавляет другое правило, пятое и десятое, и Бог весть сколько их еще родится во мгле нацистских, [энкаведистских, роялистских, марксистских, китайских, марсианских мозгов непрошенных благодетелей наших, имя им легион.]

Но я хочу жить!

Жить, сколько мне отпущено матерью-жизнью, а не двуногими дегенератами. Как вы смеете, какое вы имеете право брать на себя решение вопроса о МОЕЙ жизни:

СКОЛЬКО МНЕ ЖИТЬ,

КАК МНЕ ЖИТЬ,

ГДЕ МНЕ ЖИТЬ,

ЧТО МНЕ ДУМАТЬ,

ЧТО МНЕ ЧУВСТВОВАТЬ,

КОГДА МНЕ УМИРАТЬ?

Я хочу жить долго, пока не останется самых следов ваших!

Я ненавижу вас, *диктаторы*, враги жизни, я презираю вас как самое омерзительное, что когда-либо рождала земля. Проклятые. Проклятые! ПРОКЛЯТЫЕ!!!